

tis et rebus scitis, sed ex ratione formali sciendi, quæ in Deo est una et universalissima. Exemplar vero, seu idea significatur per modum actualis conceptus adæquati rei cognitæ, et per modum imaginis repræsentantis unamquamque rem, sicut est, et ideo juxta rerum varietatem multiplicatur. Et hæc sufficiunt pro loquendi modo.

19. Circa sextum punctum multa dici possent, nisi tractata essent in disp. 25 Metaphysicæ, sect. 2, ubi diximus, causam exemplarem ad efficientem reduci. Nam exemplar est veluti forma, per quam artifex operatur. Unde licet respectu artificis idea sit veluti quædam forma, quæ est illi ratio cognoscendi, tamen in ordine ad effectum est quasi principium agendi et assimilandi sibi aliquo modo effectum, et ideo sub ea ratione ad causam efficientem pertinet. Quam doctrinam in illa sectione secunda, latius declaravimus et ad divina etiam exemplaria applicuimus; en vero hæc effectio divinarum idearum sit solum per modum directionis cuiusdam, eo modo, quo scientia practica, vel ars, solet dirigere potentiam motivam, seu executivam, vel etiam sit per influxum ad extra physicum, ac perse, tractavi in disp. 30 Metaphysicæ, sect. ult., et infra, cap. 3, tractando de omnipotentia aliquid attingam.

CAPUT VI.

DE DIVINA VOLUNTATE.

1. *In Deo esse veram et perfectissimam voluntatem.*—Omnia fere, quæ de hoc attributo dici possunt, in Metaphysica, disp. 30, sect. 6, et in aliis opusculis nostris tractata sunt, et ideo brevissime illud expediemus, attingendo totius doctrinæ capita, veramque resolutionem, et designando loca, in quibus fuse tracta sunt. Primo ergo supponimus, esse in Deo veram et perfectissimam voluntatem, seu potius verum et perfectissimum velle. Hoc de fide certum est, tota enim Scriptura clamat, Deum facere quæ vult, et in voluntate ejus omnia esse posita, et alia similia. Rationes etiam satis notæ sunt, quas in citato loco adduxi, et nunc hæc sufficiat, quia voluntas est perfectio simpliciter, unde non potest deesse Deo. Item quia voluntas est perfectio sequens intellectum; qua ratione utitur D. Thomas, 1 part., quæst. 19, art. 1. Et radicem ejus declarat ex alio principio, quod appetitus itæ sequitur formam apprehensam, sicut appetitus innatus sequitur formam naturalem. Quod principium generale

est ad omnia viventia cognitionis capacia, et constat inductione et optima proportionem a divo Thoma insinuata, sed eam latius expendere, ad scientiam de anima pertinet.

2. Dixi autem potius velle, quam voluntatem esse in Deo, quia, ut eodem loco tractavi, in Deo non est propria et formalis potentia secundum rem, sed purissimus actus volendi, quem nos variis modis concipimus, sicut de scientia et intellectu etiam diximus, et infra tractando de processibus Divinis, libro primo, et libro septimo de Trinitate, magis explicabimus. Unde quando probari solet, esse in Deo voluntatem, quia in omni natura cognoscente est appetitus elicitus et non tantum innatus, qui dicitur pondus naturæ, non est intelligendum de appetitu proprie elicente suum actum, nam elicere dicit effectum ad intra, seu immanentem et consequenter imperfectionem, tam in potentia, quam in actu: sed intelligendum est de appetitu vitali, sive sit vere elicitus, sive purus actus per essentiam, quem nos per motum elicitum intelligimus, et ideo etiam sic nominamus.

3. *Objectum divinæ voluntatis esse ipsammet essentiam divinam.*—Secundo est certum, primum objectum hujus voluntatis divinæ esse ipsammet essentiam divinam cui objecto necessario ac naturaliter illa voluntas conjungitur per amorem. Hoc tam est evidens, ut D. Thomas, dicta quæst. 19, de hac veritate quætionem non moverit. Nam si in Deo est spiritualis appetitus, ac vitalis, necesse est, ut primo, ac per se feratur in ipsam Dei bonitatem. Duobus autem modis intelligi potest ferri primo in suam bonitatem, vel quia primarius actus voluntatis est dilectio sui, vel quia in omni actu diligendi, quem habet, magis, quam alia diligit. Et uterque sensus est, sed de hoc secundo postea dicemus, nunc in priori loquimur. Et sic probatur, quia primum bonum divinæ voluntati oblatum est propria bonitas, quæ etiam est summa et maxime amabilis propter seipsam, est etiam maxime propria, ergo est primum objectum voluntatis divinæ.

4. Unde facile patet altera pars de necessitate illius amoris, prout terminatur ad Deum, quam D. Thomas, d. quæst. 19, art. 3, *absolutam necessitatem* vocat. Addit vero, ita Deum ex necessitate velle suam bonitatem, sicut voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinem, ex qua similitudine videtur tantum inferri necessitas, quoad specificationem: unde Cajetanus fateri videtur, ex vi illius rationis non

aliud probari, quod etiam sentit Ferrarius 1, contra Gentes, cap. 81, sed cum verum sit, etiam quoad exercitium Deum necessario amare seipsum, non est, cur negemus, D. Thomam de illa fuisse locutum. Maxime cum illam vocat *necessitatem absolutam*, qualis profecto non est sola necessitas quoad specificationem. Item infra, articulo decimo, ex dictis in articulo tertio, infert in Deo, non esse libertatem supra amorem sui, quia ex necessitate se amat, quæ non esset bona illatio, nisi necessitas illa esset quoad exercitium, quia sola necessitas quoad specificationem, non excludit libertatem. Denique ratio D. Thomæ hoc probat, si commode inducatur.

5. *Explicatur quoddam principium.*—Nam illud principium *omnis potentia habet necessariam habitudinem ad proprium et principale objectum suum*, intelligendum est indefinite seu abstracte et cum proportionem. Nam potentia quæ non conjungitur objecto per se ipsam, sed per actum, habet ad illud necessariam habitudinem inclinationis, actum vero tunc solum necessario habet, quando habet præsens objectum ita proprium, ut nihil in illo appareat quod possit potentiam retardare. Divina autem voluntas per se ipsam respicit immediate objectum suum, quod est, respicit illud per modum actus potius quam per modum potentiæ: et habet objectum suum semper præsentissimum, et in illo apparet summa ratio boni sine ulla ratione mali, quæ voluntatem illam retardare possit, ergo. Unde cum divus Thomas comparat illam necessitatem cum necessitate nostræ voluntatis ad volendam beatitudinem, non est necessarium intelligi de beatitudine in communi, vel prout in hac vita cognoscitur, sed abstracte. Nam voluntas nostra ex se habet talem ac tam necessariam habitudinem ad beatitudinem, ut si in se ipsa videatur beatitudo objectiva, necessario quoad exercitium illam velit. Denique eo ipso quod voluntas Dei non est aliud quam ipsum velle, optime concluditur illud velle esse omnino necessarium et immutabile, atque adeo esse necessarium quoad exercitium. Et inde ulterius concluditur eadem necessitate terminari ad objectum primum suum. Quia non potest actus esse sine actuali objecto, nec potest habere aliquod objectum magis intimum, vel prius quam primum, quod est propria bonitas.

6. Hic vero occurrebat nonnulla quæstio cum Scoto de necessitate illius amoris, sed illam tractabimus commodius infra, libro septimo de Trinitate. Ubi etiam dicemus amorem illum non

solum necessarium, sed etiam naturalem dicendum esse, quia est maxime connaturalis Deo et quasi ex impetu naturæ ejus. Nam in citato loco Metaphysicæ ostendi esse in Deo non solum vitalem appetitum, sed etiam innatum, quem pondus naturæ vocant. Ex illo ergo naturali pondere intelligimus se ipsum amare cum prædicta necessitate, et ideo amor ille recte dicitur naturalis Deo.

7. *Divinam voluntatem unum vel duos actus habere circa Deum.*—Unde etiam obiter intelligi potest voluntatem divinam unicum tantum actum secundum rem, et ad summum duos ratione distinctos, posse habere circa ipsummet Deum, ut propter se ipsum dilectum, tanquam summum bonum suum. Quod enim ille actus in re unus tantum sit, satis clarum est ex divina simplicitate, sicut in universum dicemus de omnibus actibus illius voluntatis. Quod vero secundum rationem tantum possit esse duplex, sumitur ex divo Thoma, 1. p., q. 20, a. 1. Nam imprimis actus ille est perfectissimus amor, quia per illum vult Deus sibi perfectissimum bonum. Amare autem est velle bonum alicui, teste Aristotele 2, Rhetoric. cap. 4, et amor de se abstrahit a respectu ad futurum vel præsens, sed absolute fertur in bonum. Hanc ergo rationem habet illud velle divinum circa se ipsum, quia dicit perfectionem sine ulla imperfectione. Ex hoc autem amore sequi solet gaudium, quando bonum amatum possidetur, et ideo etiam habet ille amor divinus rationem summi gaudii de propriis et inamissibilibus bonis. Præter has autem duas rationes nullæ aliæ in eo possunt considerari, quia non potest esse desiderium vel spes, cum non possit aliqua ex parte carere bonitate sua intrinseca, quam solum necessario amat per hunc amorem, desiderium autem, et spes est solum de bono non habito. Nec actus ille potest esse intentio, vel aliquis ex actibus qui ad illam consequuntur, ut sunt electio et similes, quia non est tale bonum illud ut per media comparandum sit, sed necessario ac naturaliter inest. Actus autem qui versantur circa malum, eo ipso non versantur circa Deum ut objectum proximum, et ideo nulla ratio talium actuum in illo velle Divino, prout est de Deo ipso, considerari potest, habet ergo illam duplicem rationem tantum.

8. *Voluntatem divinam non solum circa Deum, sed etiam circa alia versari.*—Tertio dicendum est voluntatem divinam, non solum circa Deum, sed etiam circa alia versari posse, saltem ut objectum secundarium. Conclusio est certa de fide, nam Scriptura frequentissime loquitur de hac

Dei voluntate circa creaturas, Sapient. 11: *Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?* Matth. 26: *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* A posteriori etiam patet, quia operatur Deus per suam voluntatem, *omnia enim quaecumque voluit fecit*, ergo vult ea quae facit. Item vidit illa esse bona et amabilia, ergo potest ita velle. Quae rationes evidenter concludunt divinam voluntatem versari circa res creatas, quatenus in se ipsis habent proprium esse, propriamque entitatem actualem. Itaque non vult illas secundum illud solum increatum et eminentes, quod in ipso Deo habent, nam illud non esset velle creaturas, sed seipsum tantum. Vult ergo ut fiant et sint, et hoc est velle illas in proprio esse illarum, illud enim vult quod facit, facit autem creaturas in proprio esse illarum.

9. Et in hoc sensu ait D. Thomas, 1. part., quæst. 20, art. 2: *Deum amare omnia existentia, nam omnia existentia in quantum sunt, bona sunt, et voluntas Dei est causa bonitatis in rebus.* Amat ergo Deus in his rebus ipsam bonitatem creatam. Sic ait Paulus 1, ad Thess. 4: *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.* Quae sanctificatio creatum quid est, et Joan. 3: *Sic Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret.* Addit autem D. Thomas, dicta quæst. 19, art. 2: *Deum velle alia a se quatenus vult se communicare aliis secundum quod possibile est.* In quo verbo hærent expositores, sed sensus est clarus. Non enim significat D. Thomas velle Deum se communicare omni modo possibili, sed velle se communicare secundum aliquem modum possibilem. Nam communicare totum suum esse alteri extra se non vult, nec velle potest, quia non est modus communicationis possibilis.

10. *Variae quaestiones occurrunt.*—Hic vero statim occurrunt quaestiones graves, prima an voluntas Dei non solum versetur circa creaturas existentes, vel futuras in aliqua differentia temporis, sed etiam circa possibles. Ubi non est dubium de creaturis secundum esse illud eminentiale, vel ideale quod habent in Deo, quia ut sic, creaturæ non sunt, sed creatrix essentia. Et ideo necessario diliguntur diligendo ipsam Dei essentiam: sed dubium est de creaturis secundum illud esse proprium possibile, quod objective habent in divina scientia simplicis intelligentiæ, præscindendo ab omni ordine ad actualem existentiam aliquando futuram. Ita, ut sicut intelligimus in Deo scientiam quamdam simplicis intelligentiæ distinctam ratione a scientia visionis, ita etiam intelligamus amorem quemdam simplicem rerum possibilem, quem

habet Deus, sive illas ordinet ad existendum, sive non. Hoc vero dubium tractavi in dicta sect. 16, a num. 37, et infra, lib. 11 de Trinitate, tractando de processione Spiritus sancti, necessario aliquid erit de hoc puncto dicendum. Quamobrem duo hic breviter dico: unum est, si Deus habet talem actum, illum esse debere absolute necessarium; quia non potest intelligi actus liber in voluntate divina, nisi quatenus per illud aliquid facit, vel vult in objecto quod absque tali voluntate Dei non esset, sed circa creaturas possibles, ut sic, nihil tale intelligi potest, nam priusquam intelligantur ullo modo volitæ a Deo, sunt possibles, et ex vi affectus qui circa illas, ut sic, tantum versatur, nihil illis confertur nec ordinatur ad aliquid ad quod ex se non habeant necessariam habitudinem: ergo nullus actus liber voluntatis Dei potest circa illas, ut sic versari. Si ergo Deus talem actum habet, ille necessarius erit. Unde addo secundo, Deum nullum actum voluntatis habere circa creaturas, nisi conjunctæ sint cum amore sui, suæque omnipotentiae, quia Deus extra se nihil amat ex necessitate quocumque amore. Et in hoc potest intelligi aliqua differentia inter scientiam et amorem, ut in dicto libro undecimo de Trinitate amplius explicabo.

11. *Secundum dubium.*—Secundum dubium est an Deus libere vel necessario velit creaturas, quod tractat D. Thomas, dicta quæst. 19, art. 3, et in Summa respondet non velle illas necessario necessitate absoluta, sed libere. Velle autem illas necessario ex suppositione, non solum eo modo quo omne quod est, quando est, necesse est esse, sed etiam necessitate immutabilitatis, quia quod semel vult, semper necessario vult, et quod ab aeterno non voluit semper ac necessario non vult in sensu composito, ut aiunt. Quæ resolutio certam in fide doctrinam continet. Nam libertatem Dei docet Scriptura, cum tribuit Deo *electionem*. Ad Rom. 9: *Et propositum iuxta beneplacitum suum et gratiam*, ad Rom. 8, et passim in Epistolis Petri et Psalmis. Item sententia illa Pauli ad Eph. 1: *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*, aperte probat libertatem Dei, ut in Relectione circa illum locum late ostendimus. Item orationum necessitas libertatem Dei clare supponit, unde merito dixit Sapiens Eccl. 39: *Iustus cor suum tradit ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, et in conspectu Domini deprecabitur.* Et subjungit: *Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum*, etc., ibi conditionalis illa libertatem Dei aperte ostendit. Est autem ille loquendi modus frequentissimus

in Scriptura. Ratio autem hujus veritatis est, quia bonum creatum non est Deo necessarium, ut latius in Metaphysica demonstratum est. Immutabilitas vero Dei supra libro primo est probata.

12. Hinc vero nascuntur gravissimæ difficultates. Quomodo hæc duo conjungi possint? Quid addat actus seu determinatio libera actui necessario divinæ voluntatis? Quomodo intelligi possit quasi novus actus immanens sine additione reali? Vel si nihil addit talis actus, cur denuo non possit esse, vel non esse absque mutabilitate? Sed hæc omnia late a nobis tractata sunt in dicta disp. 30 Metaphysicæ, sect. 9, quibus nihil hic addendum occurrit. Item tractari hic posset, an divina voluntas sit libera in actibus circa creaturas, non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem. Item an possit in illa voluntate esse necessitas, non tantum immutabilitatis, sed etiam alterius suppositionis. Sed prior ex his quaestionibus in dicta Relectione 1, disput. 2, sect. 1, posterior vero in sect. 2 late tractatæ sunt, et ideo circa divinam libertatem mihi hoc loco nihil dicendum superest.

CAPUT VII.

DE ACTIBUS DIVINÆ VOLUNTATIS CIRCA OBJECTA CREATA.

1. *In voluntate nostra triplex ordo actuum invenitur.*—Quamvis supponamus in re tantum esse unicum et simplicissimum actum divinæ voluntatis, ut supra generaliter probatum est; nihilominus intelligendum est in illo actu unice contineri rationem formalem plurium actuum nostræ voluntatis, quos propterea nos secundum rationem in divina distinguimus, ut modum volendi Dei concipere et explicare possimus, et ideo hi actus breviter a nobis recensendi sunt, simulque exponemus cætera quæ de divina voluntate desiderari possunt: igitur in nostra voluntate triplicem ordinem actuum intelligimus. Unus est secundum eum ordinem quo animi passiones numerantur, quatenus in voluntate spiritualiter esse possunt, seclusa perturbatione passionum. Alius secundum ordinem actuum qui in humana actione, consultatione et deliberatione interveniunt, ut intentio, electio, etc. Tertius ordo actuum potest numerari per varias virtutes voluntatis, ut justitiæ, misericordiæ, liberalitatis, charitatis. Omnes ergo hujus ordinis actus possunt divinæ voluntati attribui seclusis imperfectionibus, et ideo breviter explicandi sunt.

2. *Actus primi ordinis.*—*Omnes invenitur in Deo, excepta tristitia.*—In priori ergo ordine undecim actus numeravit divus Thomas 1, 2, quæst. 23 et 25, qui sunt, amor, desiderium, delectatio, quibus opponuntur odium, fuga et tristitia, et hi dicuntur passiones concupiscibiles, alii dicuntur irascibiles, ut spes, desperatio, audacia, timor et ira. Ex prioribus ergo sex actibus qui ad concupiscibilem pertinent, omnes (excepta tristitia) possunt divinæ voluntati tribui, cum proprietate et sine metaphora. De amore res certa est, et late tractat D. Thomas, 1. part., quæst. 20, per totam, et constat ex Scriptura: *Diligit omnia quæ sunt*, Sap. 11, et *Sic Deus dilexit mundum*, etc. Et patet, nam de ratione amoris solum est velle bonum alicui, ut supra dictum est, Deus autem vult bonum creaturis, ut per se constat, et in hoc affectu nulla per se imperfectio miscetur, nam si in nobis habet multas, ut revera habet, est ex nobis, non ex ratione ipsius amoris.

3. *Dubium.*—*Resolutio.*—Solet autem amor in amorem concupiscentiæ et benevolentiae seu amicitiae distingui. Unde quaeri potest, an uterque habeat locum in Deo. Cum quo dubio aliud conjunctum est, scilicet, an tota ratio amandi creaturas sit ipsa bonitas increata Dei, vel etiam bonitas in ipsis creaturis inventa. Sed hæc sufficienter a nobis tractata sunt in dicta Relect. 1, disp. 1, sect. 2, num. 15 et seqq. Vera enim resolutio est, omnia quidem velle Deum propter suam bonitatem, tanquam propter ultimum finem et primam rationem volendi omnia. Per hoc tamen non excludi, quin ad volendum, in rebus ipsis attendat earum bonitatem majorem vel minorem, nam ex illa oritur etiam major vel minor decentia operandi seu volendi, etiam propter bonitatem suam. Idque quod Deus omnia propter se operetur, nihil obstat, quo minus rationales creaturas vero amore benevolentiae et amicitiae prosequatur. Quia illæ sunt capaces talis amoris, et divinam bonitatem decet ita illas amare. Item quia non propter suam utilitatem vel commoditatem illas amat, sed propter bonum ipsarum. Quod autem hoc bonum illarum ad Dei gloriam, ut ad finem ultimum ab ipso etiam Deo ordinetur, non est contra rationem amicitiae, quia hæc non excludit debitum ordinem ad Deum, seu ad ultimum finem. Cæteras vero creaturas inferiores amat Deus amore concupiscentiæ, quia omnes illas vult propter commodum et utilitatem rationalium creaturarum, nec irrationalia majoris amoris capacia sunt. Ut constat ex Aristotele 8, Ethicor. cap. 2, S. Thomæ, 1 part.,